

Rezumat

Neoexpresionism prin expresionism

(Neoexpresionismul german și reflexele sale în spațiul românesc)

Formarea mea profesională, ca pictor și grafician, s-a produs în anii 1970-'80, într-un moment istoric în care forma autohtonă de comunism și criza economică națională se potențau reciproc într-un mod extrem de nefericit pentru arte, în general, pentru cele vizuale, în particular. În contextul cenzurii și a dublului discurs, care penetraseră toate structurile statului, artiștii vizuali din România, aceia care refuzau compromisurile, își căutau libertatea de exprimare în formule antagonice cu realismul socialist. Spre exemplu, nu puțini au fost artiștii care au îmbrățișat în respectiva perioadă expresionismul abstract, cu atât mai mult cu cât absența subiectului (narativ), coroborată cu incultura cenzorilor, reprezenta o cale prin care se puteau manifesta în condiții de demnitate profesională.

Desigur, abstracția nu a fost singura direcție urmată de optzeciști. Personal, m-am regăsit cel mai bine în expresionism (ul german) și mai ales în neoexpresionism, direcții care se opuneau pe de-o parte tradițiilor academice și impresioniste, care dominaseră perioada interbelică românească, pe de altă figurativului realist socialist, o veritabilă paradigmă a compromisurilor.

Pe de altă parte, neoexpresionismul a apărut și s-a dezvoltat plener în aceiași ani '70-'80, reprezentând o noutate ofertantă pentru elevii și studenții de la arte vizuale. Cataloagele și frânturile de informații care ajungeau în țară, de cele mai multe ori prin intermediul profesorilor, au revelat o lume complet nouă față de cea în care urma să mă formez instituțional. Nu trebuie ignorat faptul că o parte dintre neoexpresioniști, bunăoară AR Penck, trăia în Germania Democrată, unde, ca și artiștii români, se confruntau cu cenzura și poliția politică. Omologii săi din Germania Federală se poziționaseră și ei în relație cu o formă de totalitarism, cel nazist, încercând un fel de împăcare cu istoria recentă. În acest sens, Joseph Beuys a oferit o soluție viabilă, inclusiv (sau mai ales) artiștilor de factură expresionistă, deși reperele sale erau de natură conceptuală.

Din motive greu de descifrat, Beuys a fost una dintre figurile cele mai apreciate în mediile studentești de artă din România anilor '80, în mai mare măsură decât omologii de-ai săi europeni sau de peste Ocean (cum ar fi Kandinsky, Duchamp, Tzara, Maciunas, Cage, Kaprow, Warhol). "Recomandarea" lui Beuys, în ceea ce privește artiștii neoexpresioniști, a reprezentat un factor decisiv pentru mine.

Așadar, interesul personal, echivalent cu o cercetare empirică, privind expresionismul și neoexpresionismul datează din chiar anii '80. În mod programatic, dar și subconștient, m-am raportat constant la artiști precum Georg Baselitz, Anselm Kiefer, Jörg Immendorff, AR Penck sau Markus Lüpertz. Acesta din urmă m-a și admis ca student audient, întâlnire care nu a putut avea loc (din păcate) din motive transfrontaliere, respectiv de neacordare a vizei, dar acesta nu este un lucru asupra căruia intenționez să insist.

În paralel cu latura artistică, care se regăsește în lucrarea de față, ca proiect personal, am întreprins o cercetare, de această dată de natură non-empirică despre expresionismul figurativ și neoexpresionism, insistând pe dimensiunea (istorică) germană a acestor mișcări, dar având în vedere și versiunile nordice (norvegiene - Munch, daneze, belgiene și olandeze - grupul CoBrA), italiene - Transavanguardia, americane - Philip Guston & Co, britanice - David Hockney, franceze - Robert Combas & Figuration Libre și așa mai departe.

Nu în ultimul rând, am luat cunoștință de expresionism și în mai mică măsură de neoexpresionism, prin prisma celor (doar) câtorva cărți aflate în circulație pe teritoriul României (comuniste), traduceri sau lucrări de sine-stătătoare apărute înainte de 1980, care foloseau în mod implicit bibliografia anterioară. Cercetarea de față își propune să aducă în actualitate interpretările privitoare la (neo)expresionism, pe bazele mai noilor expoziții, conferințe și publicații din întreaga lume, apărute în ultimele decenii și care au schimbat perspectivele anterioare. Punctele de vedere privitoare la o serie de mișcări de avangardă s-au schimbat fundamental în anii 2000, bunăoară cele despre mișcarea Dada, care a fost reevaluată printr-o serie de lucrări revoluționare (precum cea a lui Tom Sandqvist, "Dada East: The Romanians of Cabaret Voltaire", din 2006). Același lucru este valabil și pentru expresionism, cărți precum cele semnate de Marika Herskovic, David Hopkins, Detlev Gretenkort sau Darragon Eric (care se regăsesc în bibliografia lucrării de față) schimbând fundamental perspectiva.

Lucrarea este structurată în patru capitole, pe parcursul cărora am urmărit subiectul din perspectivă istorică, socio-politică și artistică, bazându-mă pe o bibliografie extinsă (câteva sute de cărți și articole, în mare parte recente și foarte recente, apărute inclusiv în 2021) și pe o serie de studii de caz reprezentative.

În primul capitol, intitulat "De la expresionism la neoexpresionism", am introdus și definit termenul "expresionism", am stabilit premisele, revendicările și coordonatele mișcării artistice, am reținut în prezentarea istorică acele evenimente care au marcat